

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 61., BR. 4. – 5., 121. – 200., ZAGREB, listopad – prosinac 2014.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

U SPOMEN

Petar Šimunović (Dračevica, 19. veljače 1933. – Split, 5. kolovoza 2014.)

Petoga kolovoza ove godine, na Dan pobjede i domovinske zahvalnosti te Dan hrvatskih branitelja, s nevjericom smo primili vijest o iznenadnome odlasku akademika Petra Šimunovića. Bio je stup hrvatske onomastike, neumorni istraživač hrvatskoga dijalektnog prostora, borac za hrvatsku riječ u svim oblicima njezine pojavnosti.

Živio je između Dračevica na Braču – u kojoj je rođen i kojoj se stalno vraćao (pa i posljednji put ljetos) – i Zagreba – u kojemu je diplomirao (hrvatski jezik i jugoslavenske književnosti te francuski jezik), magistrirao (Sumartinska onomastika), doktorirao (Toponimija otoka Brača) te četrdesetak godina (od 1961. do 2003.) predano radio u instituciji koja je nekoliko puta promijenila ime (Institut za jezik JAZU, Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, Zavod za hrvatski jezik Hrvatskoga filološkog instituta, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje), napredujući od asistenta do znanstvenoga savjetnika u trajnome zvanju.

Godine 1983. izabran je za člana suradnika, 1988. za izvanrednoga člana, a 1991. za redovitoga člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, najviše hrvatske znanstvene i umjetničke institucije. Šest je godina bio tajnikom Akademijina Razreda za filološke znanosti, a 2011. izabran je za člana Predsjedništva HAZU.

Šimunović je autorom ili suautorom tridesetak knjiga te više od petsto znanstvenih radova. Brački govori, povijest i kultura Brača trajna su tema njegova znanstvenoga interesa. U svojem se knjižskom prvijencu – Toponimija otoka Brača (Supetar, 1972.) – bavi bračkim zemljopisnim imenima, a godinama marno skupljano otočko leksičko blago uobličuje u Rječnik bračkih čakavskih govora (Supetar, 2006., Zagreb, 2009.), jedan od najopsežnijih dijalektnih rječnika u slavenskoj dijalektologiji (750 stranica dvostupačnoga teksta, enciklopedijski format, oko 30.000 riječi i izričaja). I mnogi drugi Šimunovićevi radovi tematiziraju Brač i rodnu mu Dračevicu, a naslovi spomenutih knjiga u kojima se bavi zavičajnim otokom otkrivaju dva glavna područja njegova znanstvenoga interesa – onomastiku i dijalektologiju.

Petar Šimunović vodeći je hrvatski onomastičar svjetskoga glasa. Nakon smrti akademika Petra Skoka, osnivača suvremene hrvatske onomastike koju je svojim radovima digao u sam vrh europske onomastike, Šimunović nastavlja onomastička istraživanja usmjerujući ih na etiologiju imena, imensku strukturu, organiziranost imena u određenome zemljopisnom prostoru, proučava zakonitost imenskoga razvoja i funkcioniranje imena u jeziku i društvu. Mnoga je pitanja načeo, o mnogima je prvi pisao, na mnoga ponudio uvjerljive, znanstvenim argumentima potkrijepljene odgovore. Imenima je pristupao kao riznici informacija o svekolikoj materijalnoj i duhovnoj kulturi vremena i prostora u kojima su nastala. Nejednom je napisao da su imena naši najstariji spomenici, pokladi nepatvorene povijesti te ih treba bilježiti, otimati zaboravu jer „ako prestanu živjeti, zamire narodno pamćenje i sjećanje sačuvano u njima. A kad narod izgubi sjećanje, gubi i svoj identitet“.

Opsežan je i raznolik njegov onomastički opus, gotovo nema teme o kojoj nije pisao – bavio se teorijskim pitanjima hrvatske onomastike, a žarište njegova interesa bile su toponimija i antroponimija. Istaknut ću samo najvažnija djela iz tih područja: s Valentinom Putancem objavljuje Retrospektivnu onomastičku bibliografiju (Zagreb, 1975.), sa stručnjacima iz ostalih slavenskih zemalja izrađuje terminološki onomastički priručnik Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika (Skopje, 1983.), u dvotomnoj enciklopediji Słowiańska onomastyka (Warszawa – Kraków, 2002. – 2003.) piše o svim područjima onomastičkih istraživanja u Hrvatskoj, a svestrani uvid u onomastičku problematiku omogućuje mu izradu sinteze o hrvatskoj onomastici – Uvod u hrvatsko imenoslovlje (Zagreb, 2009.). Najvažnija Šimunovićeva toponomastička djela jesu Toponimija otoka Brača (Supetar, 1972.; novo izdanje izlazi u Zagrebu 2004. pod naslovom Bračka toponimija) te Istočnojadranska toponimija (Split, 1986.; novo izdanje objavljuje u Zagrebu 2005. naslovljeno Toponimija hrvatskoga istočnojadranskog prostora) – klasična djela slavenske arealne toponomastike. Područje njegova istraživanja, kao što se iz naslova tih dviju knjiga vidi, širi se sa zavičajnoga Brača na cijeli istočnojadranski prostor – prostor najstarijih toponimijskih potvrda na kojemu se iz imena iščitavaju dodiri te jezična, kulturna i biološka simbioza poromanjenih starosjedilaca i novopridošloga hrvatskog življa. U mnogim radovima Šimunović prelazi granice hrvatskoga državnog prostora prateći

iseljenu Hrvatsku i bilježeći tragove njezina hrvatstva pohranjene u imenima i govoru – jezičnoj baštini koju su iseljenici ponijeli sa sobom u južnotalijansku pokrajinu Molise, u austrijski Burgenland i zapadnu Ugarsku, u Moravsku, u SAD i Čile.

Iznimno je važan Šimunovićev prinos proučavanju i poznavanju hrvatske antroponimije. Od brojnih vrijednih prinosa izdvojiti ću samo neke. S Valentinom Putancem urednik je velebnoga Leksika prezimena SR Hrvatske (Zagreb, 1976.) u kojemu su sustavno prikazani svi statistički podatci o prezimenima u Hrvatskoj za popisa 1948. U sličan se pothvat (ovaj put u suradnji s Franjom Maletićem) upušta nakon popisa stanovništva 2001. te objavljuje trosvezačni Hrvatski prezimenik (Zagreb, 2008.). Prva teorijska knjigu o prezimenima, naslovljena Naša prezimena, izlazi mu 1985., a nova dopunjena i proširena izdanja objavljuje 1995. te 2006., oba puta pod naslovom Hrvatska prezimena. Godine 2008. iz tiska izlazi Hrvatska u prezimenima, knjiga koja sadržava uvodne tekstove iz Hrvatskoga prezimenika te popis tisuću najučestalijih prezimena i popis naselja Republike Hrvatske. O istarskoj antroponimiji i o toponimiji u suautorstvu s akademikom Josipom Bratulićem piše troknjižje Prezimena i naselja u Istri (Pula – Rijeka, 1985. – 1986.), kojim se nepobitno dokazuje istarsko hrvatstvo 1945. Mnogo je vremena i truda Šimunović uložio u popularizaciju onomastike – sudjelovao je u brojnim radijskim i televizijskim emisijama, govorio na javnim tribinama, o imenima pisao u novinama i časopisima namijenjenim široj čitateljskoj publici.

Drugo područje Šimunovićeva znanstvenoga interesa bila je hrvatska dijalektologija. I na tome je području dao mnogo zapaženih radova: u suradnji s Matom Hraстом i Reinholdom Oleschom objavljuje trosvezačni Čakavisch-deutsches Lexicon (Köln – Wien, 1979., 1981., 1983.), piše Rječnik bračkih čakavskih govora (¹2006., ²2009.) i Čakavsku čitanku (Zagreb, 2011.). Za Hrvatski je dijalektološki atlas istražio velik broj čakavskih i štokavskih govora obradivši više desetaka punktova od Dubrovnika do Istre, preko središnje Hrvatske do Slavonije. Svoj je prinos dao i radu na Općeslavenskome lingvističkom atlasu.

O Šimunovićevim su knjigama u superlativima pisali uvaženi domaći i strani jezikoslovci. Svi su odreda u njegovu osvjetljavanju imenskoga mozaika, u sustavnim prikazima i znanstveno utemeljenim interpretacijama složene problematike naše jezične povijesti i sadašnjosti, prepoznali vrsnoga poznavatelja tematike kojom se bavi.

Onomastička i dijalektološka problematika bile su teme brojnih predavanja koja je održao na hrvatskim i inozemnim sveučilištima te izlaganja na brojnim znanstvenim skupovima i konferencijama.

Važan je prinos hrvatskoj onomastici i jezikoslovlju općenito Šimunović dao i svojim uredničkim radom – bio je začetnik, član Uredništva te glavni urednik časopisa Onomastica Jugoslavica do njegova utruća 1991., bio je osnivač i dugogodišnji glavni urednik uglednoga onomastičkog časopisa Folia onomastica Croatica te član Uredništva Institutskih Rasprava.

Trošio se predanim radom u obnašanju mnogih važnih i odgovornih dužnosti u Institutu, u Akademiji, u organizaciji onomastičkih i slavističkih konferencija, u brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim i strukovnim udrugama, u mentorskome radu s magistrandima i doktorandima.

Njegov bogat i raznovrstan rad, njegov trud i zalaganje u bavljenju važnim jezikoslovnim temama nisu ostali neprimijećeni. Cijenila ga je hrvatska i međunarodna znanstvena zajednica: o 60. obljetnici života i 30. obljetnici znanstvenoga rada kolege iz tadašnjega Zavoda za hrvatski jezik HFI posvetili su mu svečani broj svojih Rasprava (sv. 19., 1993.), o 65. obljetnici života Slavistički institut iz Kölna organizirao je u njegovu čast međunarodni znanstveni skup posvećen slavenskoj onomastici, o 70. obljetnici života posvećen mu je dvobroj časopisa Folia onomastica Croatica (sv. 12. – 13., 2006.). Dobitnik je i brojnih nagrada za svoje znanstvene dosege: 1983. dodijeljene su mu Nagrada Općinske skupštine Brač te Republička nagrada za istaknutu znanstvenu djelatnost, 1984. dobitnikom je Republičke nagrade „Božidar Adžija“, 1998. uručen mu je orden Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića, 2001. dobio je Nagradu za životno djelo Hrvatskoga sabora, 2003. sve bračke općine i grad Supetar nagrađuju ga za životno djelo, 2007. dobitnikom je Nagrade za životno djelo Splitsko-dalmatinske županije.

Akademik Petar Šimunović imenima se bavio čitav život, ponosno je nosio svoje osobno ime koje na simboličan način, svojim doimenskim značenjem opisuje njegovo mjesto i ulogu u hrvatskome imenoslovlju – on je *Petar* ‘stijena, hrid’, on je ‘kamen’ zaglavni suvremene hrvatske onomastike. Mnogima nam je bio učitelj, savjetnik, dobronamjerman kritičar. Iza njega je ostalo njegovo djelo da nam bude osloncem i uzorom. Zadužio je mnoge od nas, mnoge je (po)učio kako se voli zavičajna riječ i materinski jezik, primjerom pokazao kako se trudom, marom, predanim radom i nesebičnim zalaganjem ostvaruju zacrtani ciljevi i ostavlja trag, neizbrisiv i trajan.

Andela Frančić

NAGLASNO USAVRŠAVANJE HRVATSKOGA JEZIKA, V.

Zamjene jata i novoštokavština

Stjepan Vukušić

 rije svega – da pođemo in medias res – treba odvojiti zamjene staroga glasa jata od novoštokavštine. To je već davno učinjeno u ikavskoj novoštokavštini, koja je, napustivši tijekom standardizacije svoje *j*, ostavila u zapadnoj novoštokavštini njegov živi odsjaj.